

Wisselende visies op de derde wereld in de universitaire parochie van Leuven (1959-1974)

Van bij haar oprichting (1959) gaf de Leuvense Universitaire Parochie (UP) op verschillende vlakken blijk van een progressieve instelling. Ze leverde haar bijdrage in de liturgievernieuwing na het Tweede Vaticaans Concilie; getuigde onder meer in haar eigen organisatie van een vernieuwde ecclesiologie en stelde zich geregeld kritisch op tegenover de katholieke Kerk. In dit artikel richten we onze aandacht op de snel veranderende mentaliteit van de parochie inzake ontwikkelingssamenwerking. Tegenwoordig zijn heel wat groeperingen met de derde wereldproblematiek bezig. Vlak na de Tweede Wereldoorlog was wat toen nog 'missie' heette een typisch kerkelijke aangelegenheid. De UP was, als kerkelijke organisatie, één van de eerste studentengroeperingen aan de Katholieke Universiteit Leuven die zich interesseerde in wat wij nu de 'derde wereld' noemen. Zij nam een specifieke en – zeker in de beginjaren – niet onbelangrijke plaats in de Leuvense dynamiek rond ontwikkelingssamenwerking in. Die interesse van het bredere studentenmilieu, ook buiten het kader van de Universitaire Parochie, maakte vooral opgang op het einde van de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw. In dit artikel wordt ingegaan op de verschuivende perceptie van de verhouding tussen industrie- en ontwikkelingslanden in de parochie. Verder gaan we na in welke mate politieke ideeën en ideologieën de opvattingen van Universitaire Parochiestudenten in verband met ontwikkelingssamenwerking beïnvloedden, en in hoeverre de parochie het Leuvense discours inzake ontwikkelingssamenwerking mee kleurde. We bekijken ook hoe de inzichten op dit gebied samenhangen met een nieuwe, totaal andere visie op de taak van de Kerk in ontwikkelingsproblemen en in de politiek in het algemeen.

Bart Latré (1980) studeerde geschiedenis aan de Katholieke Universiteit van Leuven, waar hij in 2002 zijn licentiediploma behaalde.

I. HET ONTSTAAN VAN DE UNIVERSITAIRE PAROCHIE

De Universitaire Parochie van de Katholieke Universiteit van Leuven ontstond in 1959 uit het Hoogstudentenverbond voor Katholieke Actie (HVKA). Dit verbond was een katholieke actiegroepering aan de universiteit, ontstaan in de jaren dertig van de twintigste eeuw.¹ De

¹ Deze en de volgende twee paragrafen zijn grotendeels gebaseerd op: Reinquin, *Universitas (1933-1940)*, passim.

stem van de organisatie was het blad *Universitas*, dat zijn naam aan de hele beweging gaf. Vanaf de jaren vijftig werd binnen het Hoogstudentenverbond resoluut de kaart van de kerkelijke vernieuwing getrokken. De Kerk moest zonder enige bekeringsdrang de oprechte dialoog aangaan met de 'wereld'.² Het opgeven van de pogingen om de samenleving voor Christus te heroveren (de oorspronkelijke doelstelling van de Katholieke Actie) ging gepaard met een zekere herontdekking van de eigen godsdienstigheid en met een pleidooi voor een grotere authenticiteit in de religieuze beleving.³ Verder zette de *Universitas*-beweging zich in voor de emancipatie van de leken in de Kerk. De groepering, speelde een belangrijke rol in de organisatie van het nationaal congres van het lekenapostolaat dat in 1956 te Leuven plaatsvond. Professor Albert Dondeyne was in die tijd (tot 1957) proost en dé centrale figuur van het H V K A. Zijn bekommernis voor de leken bleek uit zijn belangrijke bijdrage aan het reeds genoemde congres van 1956. Een synthese van zijn denken in de bundel *Geloofen Wereld* verscheen in 1961.⁴

Het was binnen dit H V K A dat stilaan de idee van een studentenparochie groeide. Dit idee werd een stuk concreter door toedoen van Jozef (of 'Seppe') Yperman, die als de stichter van de studentenparochie kan worden beschouwd. In 1955 was hij tot priester van het bisdom Brugge gewijd. Na zijn wijding studeerde hij nog pedagogiek en hij was bezig met zijn licentiaatjaren toen hij in de zomer van 1958 de jaarlijkse bezinning van het H V K A in Male begeleidde.⁵ Voor het eerst paste hij daar het systeem van de gespreksgroepen toe. Deze vorm van religieuze bezinning zou de basis worden van de werking van de studentenparochie in de eerste jaren. In het academiejaar 1958-1959 breidde het Hoogstudentenverbond haar werking uit.⁶ In verschillende faculteiten werden religieuze gespreksgroepen opgericht die gelovige onderwerpen bespraken en die hun bijeenkomst met een gebed afsloten. H V K A-preses Dolf Rubens meende dat het interessant was in zo'n gespreksgroep af en toe extra uitleg en raad te kunnen vragen aan een priester. Daarom zouden een of meerdere vrijgestelde priesters geen overbodige luxe zijn. De oprichting van een echte studentenparochie drong zich volgens hem op. Die studentenparochie zou uiteindelijk van start gaan in het academiejaar 1959-1960, onder leiding van Seppe Yperman, die daartoe speciaal door de universiteit werd aangesteld. Geleidelijk werden meer en meer mensen ingeschakeld: deze 'vrijgestelden' waren op de eerste plaats priesters, maar al vrij gauw vervulde een leek de rol van 'preses'. Deze preses was de hoofdorganisator van de parochie. Het aantal leken onder de vrijgestelden zou gestaag toenemen naarmate de jaren vorderden. Pas in 1963 werd de studentenparochie kerkrechtelijk erkend. Ze kreeg de naam 'Universitaire Parochie': een

2 Gevers, 'Kerkelijke ontwikkelingen in Vlaanderen', p. 275-276.

3 Ibidem; Dammen, 'H V K A: terugblik en verwachting'.

4 Grootaers, 'Een bewogen mens', p. 123, 127, 135, 141.

5 Gevers, Vos, *Kerk vormen in Leuven*, p. 24-25; *Katholiek Jaarboek voor België 1957*, p. 1248.

6 Rubens, 'Katholieke actie aan de universiteit'.

Seppe Yperman, stichter en pastoor van de U P tot en met het academicjaar 1973-1974.
[Ontleend aan: L. Gevers en L. Vos, *Kerk vormen in Leuven - 25 jaar universitaire parochie* (Leuven, 1989), p.33].

kerkgemeenschap voor heel de academische wereld, al was ze – zeker in de hier besproken periode – vooral op studenten gericht.

2. EEN CARITATIEF BEGIN

Wanneer we de ideeën van de studentenparochie over ontwikkelings-samenwerking in de eerste jaren na haar oprichting door een moderne bril bekijken, zouden we ze eerder als traditioneel afdoen. De belangrijkste groep die zich in die tijd met deze thematiek bezig hield, was de Universitaire Missie- en Eenheidsactie (U M E A), reeds vanaf 1959 met de parochie verbonden.⁷ Op kerkelijk vlak was de U M E A een progressieve kracht: de vereniging verdedigde de actieve rol van leken in missie-aangelegenheden en bevorderde de oecumenische gedachte binnen de studentenparochie. Van vooruitstrevendheid was echter weinig sprake in haar maatschappelijke visie op missionering. Vroeger al was de U M E A vooral bezig met technische bijstand aan ontwikkelingslanden, zonder veel rekening te houden met politieke en/of sociaal-economische aspecten.⁸ Op een bijeenkomst over missie in Zuid-Amerika was de voornaamste bekommernis van de deelnemers zoveel mogelijk inwoners van deze landen voor het katholicisme te behouden en te vrijwaren voor het oprukkende communisme. Vragen omtrent de grote sociale ongelijkheid in Latijns-Amerika kwamen niet aan bod. De

⁷ *Archief Universitaire Parochie (voortaan: AUP)*, inv. nr. 2: werking 1959-1960, verslag U M E A-weekend, 9-10 jan. 1960.

⁸ Domen, *De Derde wereld in Leuven*, p. 21.

UMEA onderhield ook contacten met buitenlandse studenten en hielp studenten die zich wilden voorbereiden op een vertrek naar een ontwikkelingsland.⁹ Vooral deze laatste activiteit toonde aan dat de UMEA toch hier en daar verfrissende ideeën had over missionering, ondanks haar manifest anticommunisme en haar geringe aandacht voor de sociale ongelijkheid die de onderontwikkeling in stand hield.

Ook de vastenactie was in de beginjaren van de parochie eerder caritatief gericht. Wel werd in deze periode al een stevige traditie opgebouwd om in de vastenperiode extra aandacht te schenken aan de derde wereld en ontwikkelingssamenwerking. In 1961 steunde de parochie een actie van *Caritas Catholica* tegen de ondervoeding in Kinshasa.¹⁰ *Caritas Catholica* was een in 1932 opgerichte officiële kerkelijke Belgische organisatie, die zich onder andere met ontwikkelingssamenwerking bezighield.¹¹ Een jaar later stond de vastenactie in het teken van de campagne van Broederlijk Delen en dat zou nog een aantal jaren zo blijven.¹² Broederlijk Delen was ontstaan in 1960, naar aanleiding van de vraag van het pas onafhankelijk geworden Congo om het leed ten gevolge van stammetwisten wat te verzachten door directe hulpverlening.¹³ De vastenperiode van 1961 was de eerste waarin geldinzamelingen voor Broederlijk Delen doorgingen. De ontwikkelingssamenwerking, ook die van Broederlijk Delen, had in deze jaren eerder een caritatieve inslag. De oorzaak voor de onderontwikkeling was volgens de toenmalige visie louter te zoeken in de achterstand van de ontwikkelingslanden. Deze moesten zich met de nodige financiële en educatieve steun van het Westen aanpassen aan de moderne technologische maatschappij. Deze houding bleek ook duidelijk uit een tekst van de Leuvense hoogleraar François Houtart naar aanleiding van die eerste actie ten voordele van Broederlijk Delen in de studentenparochie.¹⁴

Als oorzaken van de onderontwikkeling van de zogenaamde derde wereld haalde Houtart de bevolkingsexplosie en de ongelijke verdeling van rijkdom binnen de ontwikkelingslanden aan. Over enige verantwoordelijkheid van de industrielanden repte hij met geen woord. Integendeel, de problemen van de ontwikkelingslanden hadden volgens Houtart veel te maken met het ontbreken van westerse cultuur en mentaliteit, waarin veel belang werd gehecht aan wetenschap en techniek. Houtart stelde de eigen cultuur op geen enkel moment in vraag. Hij was er zelfs heel trots op en achtte ze meer waard dan onder andere de Chinese, Indische, Russische of Afrikaanse. Die hadden op wetenschappelijk en technisch gebied een achterstand “omdat zij de intellectuele werktuigen ontbeerden, die langzaam gesmeed worden door de experimentele wetenschap en met wiens basiselementen 2500 jaar Grieks-christelijke beschaving ons vertrouwd hebben gemaakt”.¹⁵ Op

9 AUP, inv. nr. 15: centrale leiding: informatie, infoboekje studentenparochie 1961-1962.

10 AUP, inv. nr. 85: studentenparochiearchief (Ignaas Dewitte), kort verslag van de werking tijdens het academiejaar 1960-1961.

11 ‘Caritas Catholica Vlaanderen’.

12 AUP, inv. nr. 22: groepen en diensten: broederlijk delen, strooibriefje.

13 De Smedt, *Broederlijk Delen*, p. 7, 12.

14 AUP, inv. nr. 22: groepen en diensten: broederlijk delen, tekst ‘Oriëntatie van een Kerkelijke actie voor ontwikkeling’ door François Houtart.

15 Ibidem.

Affiche van de
U P campagne
Broederlijk Delen
[AUP, inv. 22:
groepen en dien-
sten; broederlijk
delen].

ELKE STUDENT 1 FRANK ELKE DAG

In 1965 opnieuw te Leuven: **Broederlijk Delen**

WIJ **BOUWEN MARCELA - FARM**
een demonstratiehoeve met veefokkerij, magazijn, voedingscentrum, aankoop-
coöperatief, vervoermiddelen en verbindingsweg met de high way.

WIJ financieren landbouwscholing voor de plaatselijke bevolking.

WAAR? Marcela is een dorp in het centrum van een 1600 km² grote vlakte, gelegen
in de bergprovincie van het eiland Luzon (Philippijnen).

WAAROM? De plaatselijke bevolking sterft er door hongers. Wegens gebrek aan kapitaal
en technische kennis kunnen de rijke economische mogelijkheden van de
boden niet uitgebaat worden.

WIE? Marcela-Farm is een project van de plaatselijke autoriteiten. Meerdere
organisaties hebben hun steun toegezegd. Wij helpen lange broederlijk delen.

WANNEER? Elke week zullen Uw jaargenoten na de lessen en oefeningen doen.
Ochtal ze sympathiek bij hun bedelprek.

ELKE STUDENT 1 FRANK ELKE DAG

IN 1965 OPNIEUW: **BROEDERLIJK DELEN PER FAKULTEIT**

➔	FINANCIEREN	HET ALGEMEEN	PROJECT -MARCELA-FARM-:	
	aardrijkskunde	kerkelijk recht	scheikunde	spreekers
	medische anal.	thema's	biologie	pedagogen
	theolog. kring	ekonomika	politika	V.R.G.
	filosof. kring	psychologie	wins	
➔	FINANCIEREN BEPAALD ONDERDEEL.			
	katechetika & wijsh. en litt.: wedden voor Iersias.			
	landbouwing., aankoop van landbouwmateriaal.			
	sportinstuut + aanleg sportterreid.			
	V.T.K.: verbinding met de high way.			
	medica: heeft eigen projekt.			

ELKE STUDENT 1 FRANK ELKE DAG

de actie van de Kerk inzake ontwikkelingssamenwerking was, volgens Houtart en vele andere parochiemensen die aan Broederlijk Delen meewerkten, niets aan te merken: "De inplanting van de Kerk in een volk brengt altijd gelukkige consequenties met zich mee op het gebied van de economie en van het maatschappelijk leven".¹⁶ De oplossing voor de problemen van de derde wereld lag op de eerste plaats in een mentaliteitsverandering in de ontwikkelingslanden. Een basisopvoeding in techniek zou de situatie heel wat kunnen verbeteren.

Een dergelijke visie zou onder invloed van de maatschappijkritische houding van latere studentengeneraties scherpe kritiek ondergaan. In de context van de late jaren vijftig en begin jaren zestig getuigden zowel de UMEA als Broederlijk Delen nochtans ook van vernieuwende tendensen. Traditioneel was missionering altijd opgevat als een opdracht gericht op het 'winnen van zieltjes' voor de Kerk. De autochtone bevolking bekeren tot het katholieke geloof was de belangrijkste taak; meehelpen aan de economische en sociale ontwikkeling van deze mensen was minder aan de orde.¹⁷ Deze benadering kreeg echter met toenemende kritiek af te rekenen. Steeds meer vond men dat solidari-

¹⁶ AUP, inv. nr. 22: groepen en diensten: broederlijk delen, eisen van rechtvaardigheid in de verhoudingen tussen de landen die ongelijk ontwikkeld zijn.

¹⁷ Prudhomme en Zorn, 'Crisis et mutations de la mission chrétienne', p. 357-362.

teit de centrale idee moest zijn waarop de missionaire gedachte diende te worden gestoeld. Missionarissen en ontwikkelingshulpers moesten participeren aan de strijd tegen honger en aan het kleiner maken van de economische en technologische achterstand van de ontwikkelingslanden tegenover de industrielanden. Die achterstand werd meer en meer beschouwd als een ongelijkheid, een schreeuwende onrechtvaardigheid die uit de wereld moest worden geholpen. De UMEA en Broederlijk Delen sloten zich bij deze vernieuwende strekking aan. De studenten die door de UMEA voorbereid werden op een vertrek naar ontwikkelingsgebieden, wilden bijdragen tot de vooruitgang van de plaatselijke bevolking en waren niet op bekeringen gericht. Broederlijk Delen was op dat moment nog wel een caritatieve actie, maar dan één die het accent legde “op de verhouding van broeder tot broeder” en die zich verzette tegen elke vorm van paternalisme: “men buigt zich niet meer ‘medelijdend’ van uit de hoogte neer, maar men staat ‘begrijpend’ naast de behoeftige”.¹⁸ Zowel de UMEA als Broederlijk Delen getuigden in deze jaren dus van een nieuwe mentaliteit, zonder de caritatieve aanpak op zich in vraag te stellen.

De inspiratie van de christenen die zich het lot van de derde wereld aantrokken, kwam dikwijls van paus Johannes XXIII zelf.¹⁹ Die had in een radioboodschap op 11 september 1962, vlak voor de opening van Vaticanum II, de katholieken gewezen op hun plichten ten aanzien van de ontwikkelingslanden.²⁰ Hij benadrukte dat de Kerk een Kerk van iedereen wilde zijn en zeker één van de armen. Een sterke sociale bekommernis sprak ook uit zijn encyclieken *Mater et Magistra* (1961) en *Pacem in Terris* (1963). Daarin sprak de paus zijn waardering uit voor de welvaartsstaat, de bevrijding van de arbeidersklasse en het einde van het bevoogdende koloniale tijdperk.²¹ Tijdens het concilie zou een groep bisschoppen, geïnspireerd door deze gedachten, regelmatig samenkomen om de aandacht van de concilievaders op het probleem van de armoede te vestigen. Zij vonden dat de Kerk zelf veel te rijk was en afstand moest doen van haar talrijke bezittingen. Er bestond dus wel degelijk een stroming in de Kerk die begaan was met de steeds groter wordende kloof tussen rijke en arme landen.

3. DE INVLOED VAN *ITA I UNIDAD*

In de beginperiode was de sociale inzet van de studentenparochie eerder traditioneel, ondanks de aanwezigheid van enkele vernieuwende elementen. Vooral vanaf 1965 waaide er inzake ontwikkelingssamenwerking echter een frisse wind in de U.P. De nieuwe mentaliteit kwam

¹⁸ Rooryck, ‘Christelijk hulpbetoon’, p. 382.

¹⁹ AUP, inv. nr. 22: groepen en diensten: broederlijk delen, eisen van rechtvaardigheid in de verhoudingen tussen de landen die ongelijk ontwikkeld zijn.

²⁰ Raguer, ‘An initial profile’, p. 200, 202.

²¹ Hebblethwaite, *Johannes XXIII*, p. 132, 435-437, 547, 574.

er op de eerste plaats via de U M E A. In het begin van het academiejaar 1964-1965 besliste de parochieraad van de U P dat deze groep haar naam moest veranderen.²² Dat gebeurde echter nog niet meteen. Toch was er een groeiende openheid voor een linkse analyse van het ontwikkelingsvraagstuk merkbaar. Dat bleek onder meer uit het weekend over 'het marxisme en de ontwikkelingsproblematiek' dat de U M E A organiseerde. Op het einde van het academiejaar stuurde de parochieraad aan op een versmelting van de U M E A met de Leuvense afdeling van de organisatie *Ita I Unidad*. Het contact met de U P was vermoedelijk tot stand gekomen via U P-vrijgestelde en redemptorist Raymond Henrard, die in het verbindingscomité voor Vlaanderen van *Ita I Unidad* zetelde.²³

Ita I Unidad ('*Ita*' betekent 'broeder' en 'zuster' in het Sango, '*I*' staat in het Chinees voor 'rechtvaardigheid' en '*Unidad*' is de Spaanse vertaling voor 'eenheid') vormde een interconfessionele groep die ontstaan was in Chili. Het was een internationaal vertakte organisatie die zich met ontwikkelingssamenwerking bezig hield. In principe wenste de groepering niet dat een bepaalde religieuze of politieke overtuiging dominant zou zijn. In de praktijk waren echter veel katholieken in de beweging geëngageerd. In 1966 werkte de Leuvense afdeling van *Ita I Unidad* de U P-vastencampagne rond Broederlijk Delen uit. Veel meer dan in de vroegere Broederlijk Delen-acties in parochieverband legde *Ita I Unidad* de nadruk op de noodzaak van een mentaliteitswijziging in de industrielanden zelf. Het belangrijkste doel van de groep was niet geldinzameling op zich, maar een verandering in de houding tegenover eigendom. De mentaliteit tegenover ontwikkelingslanden moest niet barmhartig of caritatief zijn. Delen met hen was een kwestie van rechtvaardigheid, van het herstellen van een groot onrecht.

Financiële steun aan de ontwikkelingslanden nam nog wel een belangrijke plaats in de werking in, maar *Ita I Unidad* wilde meer bereiken dan dat. Ze wilde ook "de massa warm maken voor haar ideaal ... de publieke opinie wakker schudden".²⁴ Het was de eerste keer dat in de U P de idee opdook dat ontwikkelingshulp ook het bewerken van de publieke opinie in het Westen inhield. Ontwikkelingssamenwerking mocht niet herleid worden tot een eenvoudige overplanting van Westerse ideeën en technieken naar de ontwikkelingslanden. De denkwijze van andere culturen was evenwaardig aan de Europese of Amerikaanse. Daarom gaf men de voorkeur aan het steunen van projecten die door de plaatselijke bevolking van de ontwikkelingslanden zelf op touw waren gezet.

Het was dus via *Ita I Unidad* dat de U P-werking rond Broederlijk Delen een heel nieuw gezicht kreeg. U P-vrijgestelde en dominicaan

22 AUP, inv. nr. 8: centrale leiding; kleine parochieraad, verslag parochieraad, 17 sept. 1964 en 19-20 apr. 1965; inv. nr. 22: groepen en diensten: U M E A, brief, 1 dec. 1964.

23 AUP, inv. nr. 22: groepen en diensten: U M E A, brochure *Ita I Unidad*.

24 Ibidem.

Dolf Cauwelier benadrukte dat de Broederlijk Delen-campagne in de U P voortaan ook een oproep tot mentaliteitsverandering inhield. Zijn kritiek op de Westerse consumptiehouding was scherp: “Onze eigendomsopvatting is niet kristelijk. Zij is typisch liberaal. Zij is bourgeois. Zij is egoïstisch”.²⁵ De U P werd er zich van bewust dat de kloof tussen rijke en arme landen geen kwestie van pech of geluk was. De ongelijke verdeling van welvaart hield een klacht in tegen het “groepsegoïsme van de rijke landen”.²⁶ De mentaliteitswijziging inzake ontwikkelings-samenwerking ging stilaan gepaard met kritiek op het liberale economische systeem. Onder meer de manier waarop de internationale handel functioneerde, vond geen genade.²⁷ Industrielanden kochten de nodige grondstoffen aan in de ontwikkelingslanden, maar tegen veel te lage prijzen. Ondertussen werden de afgewerkte producten, die door de ontwikkelingslanden vanuit het Westen werden ingevoerd, steeds duurder.

Leefde de idee van een mentaliteitsverandering voordien slechts bij enkele beperkte studentengroepjes, vanaf het academiejaar 1965-1966 slaagde de U P erin de vernieuwde visie bij een grotere groep van studenten te laten doordringen.²⁸ In die nieuwe ideeën waren een aantal elementen (zoals de kritiek op het liberale economische systeem) aanwezig die ook kenmerkend waren voor het nieuw-linkse project, dat broeide in Westerse intellectuele middens. Nieuw-links was niet echt een welomschreven, duidelijke ideologie. Het was een eerder open maatschappijkritische beweging van linkse signatuur. Aanhangers van deze beweging leefden in onvrede met de westerse maatschappij: ze stonden erg kritisch tegenover de oorlog van de Verenigde Staten in Vietnam, tegenover het kapitalistische systeem en de manier waarop westerse democratieën functioneerden. Het socialisme en communisme hadden volgens hen echter verraad gepleegd aan hun oorspronkelijke ideologie. Daarom was een nieuwe linkse beweging nodig. Onder andere in Amerika en Duitsland waren een aantal studenten in die richting geëngageerd.²⁹ In Vlaanderen zou nieuw-links pas vanaf 1968 de meeste studenten weten te mobiliseren. Voordien voelde slechts een kleine minderheid zich tot deze nieuwe stroming aangetrokken. De U P behoorde, althans op het gebied van ontwikkelingshulp, tot de pioniers van de nakende nieuw-linkse oriëntatie.

Sympathie voor linkse politieke ideeën was vrij nieuw in het katholieke Vlaanderen. Bij de Franse en Waalse katholieken was er al in de jaren vijftig een grotere openheid gegroeid voor onder meer het marxisme. Dat kwam doordat katholieken en communisten elkaar ten dele gevonden hadden in de Franse verzetsbeweging tijdens de Tweede Wereldoorlog. Sommige katholieken, met name de zogenaamde

²⁵ Cauwelier, ‘Mijn studentenbudget’.

²⁶ Ibidem.

²⁷ AUP, inv. nr. 22: groepen en diensten: Broederlijk Delen, tekst ‘Wat u deed, doet en nog zult doen’.

²⁸ Gesprek met Vital Peeters, 19 maart 2002.

²⁹ Vos, *Studentenprotest in de jaren zestig*, p. 18-22, 24.

progressisten, pleitten zelfs voor een zeer verregaande samenwerking met de communistische partij van Frankrijk.³⁰ Ook de priesterarbeiders in Frankrijk spraken hun voorkeur uit voor de communistische vakbond in plaats van samen te werken met de christelijke syndicaten.³¹ Waalse groepen gingen niet zover, maar het tijdschrift *Témoignage Chrétien* klaagde wel het kapitalisme aan en drong aan op een wijziging van politieke, sociale en economische structuren.³²

4. VAN BROEDERLIJK DELEN NAAR OPERATIE RESTITUTIE

Vanaf 1966 zag de UP af van de samenwerking met de officiële kerkelijke vastenactie Broederlijk Delen en lanceerde ze een nieuw initiatief: Operatie Restitutie. Een eerste aanzet daartoe werd gegeven door een werksessie 'Broederlijke ontwikkelingshulp' in de zomer van 1966. Daaruit groeide in het begin van het nieuwe academiejaar 1966-1967 een 'werkgroep ontwikkelingssamenwerking', die Operatie Restitutie zou lanceren. Het was niet de bedoeling dat de dynamiek rond ontwikkelingssamenwerking zou beperkt blijven tot de UP alleen. Daarom werden heel wat andere Leuvense organisaties bij de werking betrokken. De belangrijkste partner van de parochie was *University Clearing Office for the Developing Countries* (UCOD), opgericht in 1962.³³ UCOD was een neutrale organisatie die in Leuven actief was, maar die ook afdelingen had in Brussel, Gent, Luik en Antwerpen. Zij was er vooral op gericht vormingsmogelijkheden aan te reiken voor mensen die naar de ontwikkelingslanden wilden vertrekken. Verder waren Vereniging van Vlaamse Professoren (VVP), Leuvense Organisatie van Assistenten en Navorsers (LOVAN), Vereniging der Vlaamse Studenten (VVS), faculteitenconvent (FK), Katholiek Vlaams Hoogstudentenverbond (KVHV), de Sociale Raad, *Ad Lucem*, de Brug, de Europakring, *Universitas*, Sjaloom, Oxfam, *Ita I Unidad*, Diepgang en Excelsior bij Operatie Restitutie betrokken. De UP en UCOD waren de twee grote bezielers van Operatie Restitutie. Vooral de inzet van UP-vrijgestelde Raymond Henrard was bepalend: hij droeg, als enige niet-vrijwilliger, de actie in grote mate. Via hem had de parochie steeds een grote impact op de ideeën en activiteiten van het nieuwe initiatief. De basisgedachte van Operatie Restitutie was dat een louter caritatieve aanpak van de ontwikkelingsproblematiek niet de goede was. Het geven van geld had geen zin als dit niet gepaard ging met het besef dat de eigen mentaliteit en levenswijze moesten veranderen.³⁴ In februari 1967 publiceerde Operatie Restitutie een manifest, dat duidelijk blijk gaf van nieuw-link-

30 Tranvouez, 'Left catholicism', p. 92-93.

31 Arnal, *Priests in working-class blue*, p. 148.

32 Jadoulle, 'The milieu of left Catholics in Belgium', p. 105, 109.

33 Domen, *De Derde wereld in Leuven*, p. 46-47.

34 AUP, inv. nr. 22: brief Operatie Restitutie, 27 feb. 1967.

se invloed: “Wij stellen vast dat sommige politieke partijen, zelfs deze die zichzelf christelijk of socialistisch noemen, in de huidige wereldsituatie verraad plegen aan hun eigen ideologie, en blijkbaar de zin verloren hebben voor de draagwijdte van hun ideeën. Hun eisen van sociale rechtvaardigheid en gelijke kansen voor iedereen durven zij niet door trekken op wereldvlak”.³⁵

Ondanks de nadruk op een mentaliteitswijziging in plaats van financiële steun, steunde Operatie Restitutie toch een concreet initiatief. De keuze viel in het najaar van 1966 op het project *Mouvement d'éducation de base* (MEB).³⁶ Vanaf 1958 waren er in verschillende Braziliaanse bisdommen pogingen ondernomen om de alfabetiseringsgraad van de plattelandsbevolking via radio-uitzendingen op te krikken. Uit dit initiatief groeide MEB, dat heel wat progressieve kerkelijke krachten van Brazilië in zich verenigde. De alfabetiseringsdoelstelling werd uitgebreid: het Braziliaanse volk moest bewust gemaakt worden van zijn situatie en mondig worden. Met deze aanpak volgde de MEB de alfabetiseringsmethode van Paulo Freire. De bevolking moest aangezet worden om de structuren die het onrecht in stand hielden, aan te pakken. MEB aarzelde zelfs niet om termen als ‘revolutie’ en ‘klassenstrijd’ in de mond te nemen. Na de rechtse staatsgreep van 1964 verloor ze echter heel wat van haar autonomie en moest ze haar radicale ideeën afzwakken. Datzelfde jaar werd dom Fragoso tot bisschop van Crateus benoemd. Hij probeerde de oorspronkelijke doelstelling van de beweging weer in ere te herstellen. Daardoor verloor hij voor zijn bisdom de regeringssubsidies die nodig waren voor de werking. Om die reden ging de geldelijke bijdrage van Operatie Restitutie specifiek naar het bisdom Crateus. Op die manier steunde de UP via Operatie Restitutie duidelijk een onderneming van een heel andere aard als die van de vroegere Broederlijk Delen-projecten. Voor het academiejaar 1966-1967 zijn er geen cijfers bekend, maar in het volgende jaar bracht de actie 231 413 frank op.³⁷

Behalve in de werkgroep ontwikkelingssamenwerking was de beweging rond derde wereld in het academiejaar 1966-1967 eveneens sterk aanwezig in de werkgroep oecumene, die in de UP actief was.³⁸ De studenten van deze groep verwierpen de visie dat ontwikkelingslanden alle fasen van ontwikkeling van de industrielanden op dezelfde manier moesten doormaken. Reeds in 1966 stelde de werkgroep vast dat de ongebreidelde economische expansie van de kapitalistische landen bij de eigen bevolking tot hogere werkloosheid leidde en de kloof met de niet-geïndustrialiseerde wereld vergrootte. Net als Operatie Restitutie opteerde de werkgroep voor een alternatieve linkse maatschappelijke benadering, die het westerse systeem zou verwerpen maar

³⁵ ‘Manifest’.

³⁶ AUP, inv. nr. 22: Derde wereldbeweging, tekst ‘Operatie Restitutie’, brief (maart 1968) en brochure UCOD-Operatie Restitutie; Vander Gucht, ‘De christen en het revolutionaire engagement’, p. 237-240; ‘MEB Mouvement d'éducation de base’.

³⁷ ‘Operatie Restitutie’.

³⁸ AUP, inv. nr. 22: groepen en diensten: oecumene, nieuwe mogelijkheden van de Moderne Techniek, economische groei in de ontwikkelingslanden, leidraad voor de derde werkvergadering; een christelijk evaluatie van de vragen gesteld door de economische expansie en door de problemen van vooruitgang, besluit derde werkvergadering.

zich ook niet kon verzoenen met het van zijn wortels weggegroeide USSR-communisme. Toch voelde de groep nog meer verwantschap met dit communisme dan met de westerse economische aanpak: "In de praktijk komt het communistische economische systeem dichterbij een op de mens gerichte economie".³⁹

Via de werking rond Operatie Restitutie en Oecumene drongen nieuw-linkse ideeën ook steeds meer in de hele UP door. Pastoor Yperman stelde op een informatieavond in 1967 vragen bij het recht op persoonlijk eigendom: "Als men bewust wordt dat de persoonlijke eigendom een systeem is dat in het westen voor een groot deel werd opgebouwd door roofofbouw te plegen op wat wij nu ontwikkelingslanden noemen, dan is het voor een mens met een nauwgezet geweten nu niet meer zo gemakkelijk om rechtvaardig te zijn".⁴⁰ Dat de parochie juist via het domein van ontwikkelingssamenwerking tot een 'invraagstelling' van het maatschappelijk bestel kwam, was niet verwonderlijk. Vanouds was de Kerk immers door missionering bezig geweest met de vroegere kolonies, nu de ontwikkelingslanden. Het was dan ook niet onlogisch dat de UP, als kerkelijke organisatie, haar nieuw-linkse maatschappijkritiek van meet af aan zou toespitsen op de derde wereld: de ontwikkelingslanden vormden als het ware een 'natuurlijk' aandachtspunt. Andere nieuw-links geïnspireerde studentenorganisaties zouden deze problematiek pas later ten volle ontdekken.

In het academiejaar 1967-1968 voltrok zich een radicalisering bij de progressieve voorhoede van de Leuvense studenten. Al in het tweede semester van het voorgaande academiejaar waren er in het Katholiek Vlaams Hoogstudentenverbond (KVHV) stemmen opgegaan om de vereniging om te vormen tot Studentenvakbeweging (SVB).⁴¹ Die nieuwe vereniging moest de vooruitstrevende studentenkrachten bundelen. De weerstand tegen dit plan was echter te groot, zodat SVB in 1967 onafhankelijk van het KVHV van start ging. Tijdens een internationaal congres in Berlijn in de zomervakantie van 1967 kwam de SVB-kern in contact met de marxistisch-leninistische maatschappijanalyse. Toch zou SVB aanvankelijk afzien van een al te sterke (marxistische) ideologische profilering.

Dat alles had uiteraard ook zijn invloed op de in 1967 en 1968 nog veel radicaler geworden oriëntatie van Operatie Restitutie. De ideeën van de organisatie werden via bezieler Raymond Henrard trouwens nog steeds voor een groot deel door de UP bepaald. Het bestaande systeem moest worden omvergegooid om tot echte oplossingen te komen, want "wij met onze sociale, politieke en economische structuren [zijn] mede verantwoordelijk voor het al of niet slagen van de ontwikkeling in

³⁹ AUP, inv. nr. 22: groepen en diensten: oecumene, besluit derde werkvergadering.

⁴⁰ AUP, inv. nr. 3: centrale leiding: pastoor en dagelijks bestuur, verslag godsdienstige informatieavond, 13 feb. 1967.

⁴¹ Vos, 'Terugblik op roerige jaren', p. 229-230.

andere landen”.⁴² De samenleving moest veranderen. Intermediaire organisaties als vakbonden moesten hun horizon verbreden en de problematiek van de derde wereld ter harte nemen. Het liberale economische systeem van het kapitalisme deugde fundamenteel niet. Dat bleek duidelijk uit de manier waarop de internationale handel was georganiseerd: “We hoeven u niet meer te zeggen dat de wereldhandel erop gericht is de ontwikkelingslanden leeg te zuigen en deze landen economisch en financieel aan banden te leggen”.⁴³

De ontwikkelingen van de UP op gebied van ontwikkelingssamenwerking impliceerden ook een kerkkritische opstelling. Zo vond de parochie dat de kerkelijke leiding zich veel te veel aan de kant van de rijken en machtigen schaarde. Dat bleek volgens de UP onder meer uit het optreden van paus Paulus VI bij zijn bezoek aan Bogota in Colombia, in 1968. De paus pleitte daar voor een edelmoedige opstelling van de politieke leiders.⁴⁴ Heel wat links georiënteerde progressieve katholieken hadden op een veel krachtiger veroordeling van de dictatoriale regering gehoopt. Bovendien riep de paus de gelovigen op alle geweld achterwege te laten. Dat was volgens de linkse katholieken op zich niet verkeerd, maar het speelde in de kaart van de machthebbers die nu een stok hadden om de gewapende verzetsstrijders van de guerrilla mee te slaan: “We kunnen ons niet van de indruk ontdoen dat de goede bedoelingen van de paus aangewend worden om de bestaande toestand goed te praten”.⁴⁵ Bovendien had de paus een alternatief moeten bieden door op te komen voor diepgaande structuurhervormingen. Een veroordeling van de revolutie in het algemeen had hij achterwege moeten laten.⁴⁶ Nochtans had Paulus VI wel een sociaal progressief standpunt ingenomen in zijn encycliek *Populorum Progressio* (1967). Daarin had hij een doorgedreven liberaal economisch systeem aangevallen en opgeroepen tot een herverdeling van de rijkdom tussen rijke en arme landen. Hij veroordeelde toen ook wel de gewelddadige revolutie, maar maakte een uitzondering voor situaties waarin sprake was van een overduidelijk en langdurig dictatoriaal regime. Mede op basis van *Populorum Progressio* kwam een meerderheid van Latijns-Amerikaanse bisschoppen op de conferentie van Medellin in Colombia tot een duidelijk standpunt tegen het imperialisme en sociaal onrecht en voor een gerechtvaardigde revolutie.

Velen in de UP waren van mening dat de Kerk niet langer kon zwijgen, dat ze resoluut de kant van de armen moest kiezen. Wanneer ze niet reageerde tegen bepaalde wantoestanden, hield ze de onrechtvaardigheden onrechtstreeks mee in stand.⁴⁷ Het was de plicht van de Kerk om politiek stelling te nemen, zonder zich aan een bepaalde partij te verbinden, en om steun te verlenen aan nieuwe waarden en progressie-

42 ‘Restitutie’; Henrard, ‘Operatie Restitutie gaat verder’; AUP, inv. nr. 22: groepen en diensten: operatie restitutie en derde wereldbeweging, Operatie Restitutie: manifest en brief, 7 maart 1968.

43 ‘De landbouwkring viert lustrum’.

44 Gerits, ‘Bogota en Mexico’.

45 ‘Twee brieven uit Bogota’.

46 Duffy, *Heiligen en zondaars*, p. 276; Vander Gucht, ‘De christen en het revolutionaire engagement’, p. 251-253.

47 ‘Christus leverde ons de geest en de beweegredenen’; AUP, inv. nr. 44: relaties met studentenparochies binnenland (VUP), tekst ‘Kerk en ontwikkelingssamenwerking’, verslag weekend H V K A, 11-12 jan. 1969.

ve minderheidsgroepen. De politieke bezinningsgroep die in 1968 onder leiding van U P-preses Vital Peeters in de parochie van start ging, vond zelfs dat de Kerk zich onverwijld moest engageren in de revolutie tegen de kapitalistische onderdrukking. Zo schaarde de U P zich achter de inzichten van de baanbrekers van een vernieuwde politieke theologie. Ook die wezen op de taak van de Kerk om zich politiek te engageren, zonder zich vast te pinnen op één welbepaalde ideologie of partij. Volgens Johan Baptist Metz moest de Kerk fungeren als het kritisch geweten van de samenleving en de maatschappijkritiek van sociaal progressieve bewegingen delen. Zoniet hielp ze het onrecht in stand houden en dat kon toch niet de bedoeling zijn.⁴⁸

5. ÉÉN VAN DE VELE STEMMEN IN HET DEBAT OVER DE DERDE WERELD

In het academiejaar 1969-1970 werd Operatie Restitutie omgevormd tot een heuse derde wereldbeweging (DWB). Dit nieuwe initiatief wilde zich doorzetten aan andere universitaire centra en zelfs op regionaal en nationaal vlak. Heel wat jeugdbewegingsgroepen zouden vooral de kritiek van de DWB op de II-II-II-actie van het Nationaal Centrum voor Ontwikkelingssamenwerking overnemen.⁴⁹ Onder druk van onder meer de DWB zouden ook Broederlijk Delen en zelfs de Belgische bisschoppen op een meer kritische manier over het ontwikkelingsprobleem gaan nadenken. Naast de Universitaire Parochie werkten in Leuven onder meer svb, *Ad Lucem*, Universitas, Katholiek Vlaams Hoogstudentenverbond en UCOD-Operatie Restitutie aan het nieuwe initiatief mee.⁵⁰ Van bij het begin waren regionale Limburgse en Antwerpse groepen sterk betrokken. De deelnemers waren vrij eigen initiatieven rond de derde wereldproblematiek te ontwikkelen, maar dienden ook hun steentje bij te dragen in de overkoepelende werking. Het secretariaat van UCOD zou blijven dienst doen als centraal secretariaat. Een eerste dringende opdracht waarvoor de DWB zich gesteld zag, was het opzetten van een informatiecampagne rond de bevrijdingsoorlog van de Portugese kolonies Angola, Mozambique en Guinee-Bissau. Ze wilde zich met die actie niet op de eerste plaats op politieke leiders richten, maar op de basis: jeugdbewegingen, leraars en maatschappelijk progressieve groeperingen. Verder legde ze ook de link tussen de onderdrukking van de derde wereld en de uitgebuite arbeidersklasse in het geïndustrialiseerde Westen.

De U P nam een minder leidinggevende plaats in de DWB in dan voorheen in Operatie Restitutie. Ze deelde wel als één van de deelne-

48 Mertens, 'Geen Kerk zonder politiek', p. 172.

49 Gevers en Vos, 'Historische schets', p. 61-62; Rubbens, 'De Kerk in België', p. 453.

50 'Derde wereld-beweging'; AUP, inv. nr. 22: groepen en diensten: operatie restitutie en derde wereldbeweging, derde wereldbeweging; Alaerts, *Tussen ideologie en pragmatisme*, p. 9.

De UP stond mede aan de wieg van de in 1969 opgerichte Derde Wereldbeweging. [Ontleend aan: L. Gevers en L. Vos, *Kerk vormen in Leuven - 25 jaar universitaire parochie* (Leuven, 1989), p. 101].

mende groepen heel wat ideeën met de DWB. Deze laatste zou echter steeds meer gemonopoliseerd worden door de in de Limburgse mijnwerkersstaking van 1970 tot Marxistisch-Leninistische Bond (MLB) omgevormde SVB.⁵¹ Zelfs toen bleven mensen van de UP, onder wie vrijgestelde Martin Claes, actief in de stuurgroep van DWB. De vrijgestelden vonden het voeren van een 'genuanceerde' dialoog met de marxisten erg belangrijk. Bovendien waren sommige studenten van extreem linkse bewegingen als Alle macht aan de arbeiders (AMADA) en Revolutionaire arbeidersliga (RAL, opgericht in 1971) ook in de UP actief. Toch nam de UP als geheel afstand van de in haar ogen te radicaal linkse koers van dergelijke organisaties. Andere meer gematigd linkse organisaties als UCOD deden dat trouwens ook.⁵² Vanaf 1970 zette de UP daarom opnieuw een volledig autonome vastenactie op touw. De parochie koos resoluut voor steun aan de bevrijdingsstrijd van de Portugese kolonies. Politieke bewustwording van de bevolking drong zich meer dan ooit op: in de huidige structuren bestendigde de officiële ontwikkelingshulp de onderontwikkeling, veeleer dan ze op te lossen. De steun aan de verzetsbewegingen in Angola, Mozambique en Guinee-

⁵¹ Vos, *Studentenprotest*, p. 40-41; Gesprek met Martin Claes, 11 maart 2002.

⁵² Alaerts, *Tussen ideologie en pragmatisme*, p. 14.

Bissau plaatste de U P voor een moeilijke kwestie: kon ze wel bijstand verlenen aan dergelijke gewapende groeperingen? U P-vrijgestelde Stany d'Ydewalle vond van wel: "Weigeren tegengeweld te gebruiken is in bepaalde concrete situaties toelaten dat naasten aan geweld ten onder gaan".⁵³ Het ingezamelde geld zou wel niet naar wapens gaan, maar naar onderwijs en gezondheidszorg in het door de verzetsbewegingen veroverde gebied.

De U P keerde dus niet terug naar een ondersteuning van de vastenacties van Broederlijk Delen. Daarvoor was Broederlijk Delen volgens de parochie nog niet voldoende in maatschappijkritische richting geëvolueerd. De officiële kerkelijke vastenactie legde nog te sterk de nadruk op "erbarmen met de armen" in plaats van op de economische uitbuiting.⁵⁴ Nochtans was er wel het een en ander veranderd bij Broederlijk Delen. De organisatie erkende dat er politieke, economische en sociale mechanismen aan de basis van het ontwikkelingsprobleem lagen.⁵⁵ Binnen Broederlijk Delen werd de spanning tussen de dubbele doelstelling van fondsenwerving en bewustmaking op langere termijn hoe langer hoe groter. De animatoren aan de basis legden zelfs de band tussen de problemen van ontwikkelingslanden en die van de arbeidersklasse hier. In dat opzicht verschilden zij dus niet van de Leuvense studenten, maar hun analyse werd niet altijd gedeeld door de top van de organisatie. In de actie van 1969 probeerde Broederlijk Delen volgens de U P wel de klemtoon te leggen op een mentaliteitsverandering, maar dat gebeurde nog niet concreet en duidelijk genoeg.⁵⁶ Haar actie bleef nog steeds te veel beperkt tot geld ophalen. Er waren wel pogingen tot bewustmaking van de bevolking, maar die moesten geradicaliseerd worden. Broederlijk Delen moest aantonen dat het niet gebonden was aan het 'systeem' en aan bepaalde kapitalistische belangengroepen. Zonder de organisatie af te schrijven, verkoos de U P dan ook een radicaler project te steunen.

Ook in 1971 bleef de parochie de nodige afstand behouden. Broederlijk Delen evolueerde wel in de goede richting, maar bood te weinig analyse van de sociale en politieke situatie. Zolang de actie de bestaande orde niet radicaal in vraag stelde, bleef ze steken in een vorm van paternalisme. Hoewel de organisatie in 1971 druk uitoefende op de Belgische regering om de steun aan Portugal in de onafhankelijkheidsoorlog van dit land met haar vroegere kolonies te laten varen, was over dit thema niets terug te vinden in haar eigen publicaties voor het brede publiek. Dat was volgens U P-vrijgestelde Martin Claes een gemiste kans.⁵⁷ Toch waren er intensieve contacten tussen de parochie en Broederlijk Delen. De vice-preses van de U P, Maria Geens, zat vanaf 1968 in de animatiecommissie van Broederlijk Delen.⁵⁸ Zij getuigde dat heel

53 D'Ydewalle, 'Broederlijk Delen met de bevrijdingsbewegingen'.

54 'Belgische struisvogelpolitiek'.

55 De Smedt, *Broederlijk Delen*, p. 50-52.

56 AUP, inv. nr. 4: centrale leiding; vrijgestelden, verslag vrijgesteldenvergadering, 25 okt. 1968; Peeters, Yperman, e.a., 'Vastenactie 1970'.

57 Claes, 'Broederlijk Delen 1971 kritisch bekeken'; 'Vasten 1971'; AUP, inv. nr. 42: relaties met K A en jeugdbewegingen, Jeugdparlement Wereldsolidariteit: programma en toelichting, 1 maart 1970, krantenartikel, brief van Vital Peeters aan Annie Thijs van het Jeugdparlement, 9 apr. 1970.

58 Gesprek met Maria Geens, 2 april 2002.

wat medewerkers van Broederlijk Delen de inzichten van de U P terzake deelden, maar soms een steuntje van buitenaf nodig hadden om nieuwe oriëntaties bespreekbaar te maken. In die zin werkte de U P enigszins mee aan de langzame verandering van Broederlijk Delen in de richting van een meer maatschappijkritische benadering van het ontwikkelingsprobleem.

De parochie volgde de bewegingen van de Kerk inzake ontwikkelingssamenwerking op de voet. Zo reageerde ze gematigd positief op de pastorale verklaring over de ontwikkelingsproblematiek die de Belgische bisschoppen in 1970 aflegden. In die tekst hadden de bisschoppen het ongeduld van de jongeren inzake de derde wereldproblemen terecht genoemd. Ze hadden bovendien de wanverhouding tussen arme en rijke landen aangeklaagd en gesteld dat de scheve situatie te wijten was aan het "imperialisme van het geld".⁵⁹ Een mentaliteitshervorming in het Westen drong zich op. De stellingname was volgens de parochie een stap in de goede richting, maar ging nog niet ver genoeg. Zo hadden de bisschoppen een positieve waardering uitgesproken voor privé-acties, terwijl de U P vond dat ze meer tot politieke bewustwording hadden moeten oproepen. De U P vond "het huidige uitbuitingssysteem... hels en onbarmhartig genoeg om zelf aan de kaak gesteld te worden".⁶⁰

Onder de Leuvense groeperingen die met de derde wereld bezig waren, was de U P zeker niet de meest extreme. Toch voelden ook vrijgestelden en studenten van de U P zich in zekere mate tot het marxisme en maöïsme aangetrokken. In 1971 publiceerde een gelegenheidswerkgroep binnen de U P een bundel onder de titel *Naar een nieuwe visie op kerk en samenleving*. De samenstellers (Daniël Alliët, Martin Claes, Jan Hanssens, Jo Hanssens, Kris Lefebvre, Gilbert Pauwels, Luk Taccoen, Dirk Tanghe en Raf Versteegen), riepen op tot een onbevooroordeelde houding tegenover het marxisme. De bundel was min of meer een samenvatting van heel wat in de U P levende ideeën over het kapitalisme, de degeneratie van het U S S R-communisme, de politieke theologie, de bevrijdingsstrijd van de Portugese kolonies, de oorlog in Vietnam ...

Volgens de samenstellers van de bundel was de dialoog tussen marxisme en christendom op het eerste gezicht vreemd, maar was niet geheel onlogisch. De ideologie van Marx en de nieuwe maatschappijkritische benadering van een aantal progressieve christenen hadden immers gemeen dat ze allebei streefden naar de bevrijding van de mens op een onbepaald moment in de toekomst. In die zin getuigden ze beide van een eschatologisch perspectief. Het verwijt van de marxisten aan de christenen was juist dat zij die bevrijding op al te lange baan

⁵⁹ AUP, inv. nr. 35: groepen en diensten: liturgie 1973-1974, pastorale verklaring van de bisschoppen over de ontwikkelingsproblemen, jan. 1970.

⁶⁰ 'Pastorale verklaring over de ontwikkelingsproblemen'; 'Motie van de U P in verband met D. O. S.'.

schoven door haar na de dood te situeren. Een dergelijke visie kon immers de strijd om een beter leven hier op aarde nutteloos doen lijken. In het verlengde van de inzichten van de politieke theologie vonden heel wat progressieve katholieken echter dat het geloof juist opriep tot een werelds engagement hier en nu. Het concept 'verlossing na de dood' moest dan geïnterpreteerd worden als een uiting van realiteitszin: een compleet bevrijde wereld zou allicht nooit op aarde kunnen gerealiseerd worden, al moest je er je ten volle voor inzetten. Aan de top van de katholieke Kerk was sinds Johannes xxiii een grotere openheid tegenover het marxisme te bemerken.⁶¹ In zijn encycliek *Pacem in terris* had hij erkend dat er ook positieve elementen in het communisme aanwezig waren. Paulus vi ging verder op de weg die Johannes xxiii aangegeven had. Ondertussen was tussen katholieke en marxistische intellectuelen inderdaad een dialoog ontstaan. De politieke theologie en de ontwikkeling van de bevrijdingstheologie in Latijns-Amerika konden als kinderen van die dialoog beschouwd worden.

6. NAAR EEN MAATSCHAPPIJKRITISCHE ANALYSE VAN HET ONTWIKKELINGSPROBLEEM

Voor de UP-vastencampagne van 1973 ging de voorkeur opnieuw uit naar hulp aan de bevrijdingsstrijd van de vroegere Portugese kolonies, naast steun aan een socialistisch experiment in Tanzania. Het werd volgens de UP dringend tijd dat Portugal de in 1961 begonnen oorlog tegen de bevrijdingsbewegingen van Angola en Mozambique stopzette.⁶² Bovendien maakte Portugal zich in het door haar gecontroleerde gebied nog steeds schuldig aan dwangarbeid en rassendiscriminatie. Om de oorlog te betalen, ging de Portugese overheid over tot uitbuiting van de bevolking in de kolonies én in eigen land. De militaire en financiële steun van de NATO-partners, waaronder België, was verfoeilijk. Het geld van de vastenactie zou gaan naar de aankoop van een *offset*-pers voor de medische dienst van het *Movimento Popular de Libertação de Angola* (MPLA, opgericht in 1956).⁶³ Op die manier zou die in staat worden gesteld E HBO-boeken, communiqués en voorlichtingsmateriaal te drukken. Totale kostprijs voor het inrichten van dit 'drukkerijtje' bedroeg ruim 231 000 frank. De UP bracht uiteraard niet al dit geld bijeen, maar welk bedrag precies ingezameld werd, is niet duidelijk. Het MPLA was één van de drie bevrijdingsbewegingen van Angola en schuwde de guerrillastrijd niet. De UP stoorde zich daar echter niet aan, omdat het gewapend verzet volgens haar de enige manier was om een einde te maken aan het onrecht. Bovendien probeerde het MPLA in

61 Alliet, Claes, e.a., *Naar een nieuwe visie*, p. 88; Hebblethwaite, *Kerk op hol*, p. 152-154, 157, 160-161.

62 De Smedt, 'De bevrijdingsstrijd in de Portugese kolonies'; 'De vastenactie: meer over de projecten'; AUP, inv. nr. 8: centrale leiding; kleine parochieraad: voorbereidende documenten voor de parochieraad over de vastenwerking; inv. nr. 35: groepen en diensten: liturgie 1973-1974 (vastenactie), wat leren deze projecten ons?

63 Alaerts, *Tussen ideologie en pragmatisme*, p. 57.

Titelblad van het speciale nummer van het parochieblad over de vastenactie van U P in 1973. [U P, 9, (1972-1973), nr.9].

het door haar veroverde gebied de alfabetisering, de medische verzorging en de economische opbouw via coöperaties op peil te brengen.

In Tanzania was op datzelfde ogenblik een socialistisch experiment aan de gang: het 'ujamaa-socialisme'.⁶⁴ President Nyerere wilde, steunend op de waarden van het traditionele Afrika met zijn sterke familiebanden, komen tot een systeem waarin iedereen het noodzakelijke kreeg en werkte naar eigen vermogen. Hij wilde zijn bevolking bewust maken van de eigen mogelijkheden van Afrika en ingaan tegen het klakkeloos overnemen van westerse systemen als het kapitalisme. Wel moesten de Afrikanen leren openstaan voor technologische vernieuwingen en moesten ze de stammentegenstellingen weten te overwinnen. Een eerste concrete stap voor het uitbouwen van een dergelijke Afrikaans-socialistische maatschappij waren de zogenaamde 'ujamaa-dorpen'. De landbouw werd in deze dorpen collectief georganiseerd. Ook het onderwijs moest anders: het mocht niet gericht zijn op de vorming van een kapitalistische elite. Theorie en praktijk moesten gecombineerd worden in de vorming van een groep afgestudeerden die zich ten dienste van de bevolking zou stellen. Het aantal studenten en de aard van hun opleiding moesten afgestemd worden op de maatschappelijke nood. De ideeën van Nyerere over de vorming en taak van intel-

64 Dockx, 'Projekt Tanzania'; AUP, inv. nr. 35: groepen en diensten: liturgie 1973-1974 (vastenactie), bouw van een sociale academie in Tanzania.

lectuelen kwamen dus enigszins overeen met de principes van Mao's culturele revolutie. De fondsen van de U P zouden aangewend worden voor de bouw van een sociale academie die op die manier zou werken. Vanaf januari 1973 wilde men starten met de opleiding van dertig studenten, die dan de bevolking in de ujamaa-dorpen zouden moeten helpen bij de uitbouw van een degelijke gezondheidszorg, onderwijs en landbouw. De opleiding was zowel theoretisch-wetenschappelijk als praktisch gericht. De totale kosten voor het project (uitbouw van de infrastructuur voor deze nieuwe school), lagen rond de negentien miljoen Belgische frank. Met een deel van de opbrengst van haar vastenactie wilde de U P alvast haar steentje bijdragen.

Verder werd in de vastencampagne van 1973 ook – en niet voor de eerste maal – Wereldscholen gesteund. Wereldscholen, van start gegaan in 1970-1971, bestond uit verschillende basisgroepen voor volksopleiding en volksbewustwording.⁶⁵ Het zwaartepunt van het initiatief lag oorspronkelijk in Limburg. Er werd aandacht besteed aan de 'onderdrukte groepen' in eigen land: vrouwen, gehandicapten, gastarbeiders, bejaarden ... Verder kwamen ook de volksgezondheid, de reconversie van de Limburgse mijnstreek en de ontwikkelingsproblematiek aan bod. De keuze voor de steun aan Wereldscholen, het MPLA en Tanzania in de vasten van 1973 was niet toevallig. Deze projecten hadden met elkaar gemeen dat ze politieke bewustmaking als voorwaarde voor bevrijding zagen.⁶⁶ Voor Wereldscholen was de politisering van de onderdrukte bevolkingsgroepen noodzakelijk om tot een vernieuwde maatschappij te komen. De U P hoopte dat haar steun aan het MPLA haar parochianen meer bewust zou maken van de Belgische steun aan Portugal in de oorlog. Het experiment in Tanzania gaf het goede voorbeeld van hoe een van onder uit opgebouwde socialistische maatschappij er moest uitzien. Uiteraard hadden de projecten ook met elkaar gemeen dat ze een nieuw-links, antikapitalistisch en/of antikolonialistisch gezicht hadden. Naast het bevorderen van de politieke bewustwording hier, moesten de vastenprojecten ook aansluiten bij de behoeften of reeds bestaande actie van de plaatselijke bevolking. De combinatie van Wereldscholen met de projecten in Afrika toonde het onlosmakelijke verband aan tussen uitbuiting hier en in de derde wereld. In die zin sprak men van een overgang van een structurele naar een maatschappijkritische visie op het ontwikkelingsvraagstuk. De structurele benadering wees de economische, sociale, politieke en militaire structuren aan als hoofdoorzaak van de onderontwikkeling en dacht in termen van tegenstelling tussen rijke en arme landen. Volgens de maatschappijkritische visie was één grondoorzaak, namelijk het huidige economische systeem en de daarmee verbonden maatschappelijke

65 'Project wereldscholen'; Struyven, *De politieke vormingsbeweging wereldscholen*, p. 59.

66 Verpoest, 'Editoriaal', p. 2; Geens, 'Toch nog geld geven'; AUP, inv. nr. 8: centrale leiding; kleine parochieraad, voorbereidende documenten voor de parochieraad over de vastenwerking, verslagen en brieven werkgroep vastenactie.

organisatie, verantwoordelijk voor de onderdrukking hier én in de derde wereld. Hoeveel de acties juist oprachten, is moeilijk na te gaan. De studenten van de U P werden door hun parochie opgeroepen een jaar lang twee procent van hun uitgaven aan steun voor de projecten te besteden. Niet-studenten werden uitgenodigd om gedurende de veertigdagentijd met 15 000 frank per maand rond te komen en het op die manier gespaarde geld voor de vasteninzameling opzij te leggen.

7. BESLUIT

De antwoorden die de U P formuleerde op het ontwikkelingsvraagstuk, kenden een enorme evolutie in de eerste vijftien jaar van haar bestaan. In het begin verwachtte de parochie, die toen samen met U C O D als enige sterk met ontwikkelingssamenwerking bezig was, nog steeds alle heil van een caritatieve aanpak. Er waren wel enkele vernieuwende elementen, maar de nadruk lag zeker nog niet op de verantwoordelijkheid van het Westen in de ontwikkelingsproblematiek. Dat veranderde onder invloed van *Ita I Unidad*. De U P benadrukte dat een mentaliteitsverandering in de industrielanden zich opdrong en dat het belangrijk was invloed uit te oefenen op de publieke opinie. Het kapitalisme was de grote boosdoener en veroorzaakte de grote verschillen tussen rijke en arme landen. In een laatste stadium werd er zelfs een parallel gezien tussen de onderdrukking van de armen in de ontwikkelingslanden en de problemen van de arbeidersklasse in eigen land. Vanaf 1966 onderging het discours van de U P sterke invloed van het nieuw-linkse gedachtegoed. Ondertussen was de stem van de parochie slechts één van de vele geworden in het debat over de derde wereld. Zelfs toen vele in Leuven actieve maatschappijkritische groeperingen voor een strakkere ideologie kozen, bleef de U P haar oorspronkelijke inspiratie trouw. Wel deed ze volop mee aan de politisering van de ontwikkelingsproblematiek. Daarom eiste ze van de Kerk dat die zich veel duidelijker en progressiever politiek zou engageren. In het verlengde van de kritiek van de politieke theologie vond de parochie dat de Kerk als een kritisch geweten van de politiek en de wereld kon fungeren. Hoeveel studenten juist meewerkten aan de acties die de U P rond ontwikkelingssamenwerking opzette, is moeilijk na te gaan. Haar ideeën over deze thematiek kwamen echter elk jaar uitvoerig aan bod in het parochieblad. Heel wat studenten waren op dit blaadje geabonneerd, al zakte dit aantal wel van ongeveer achttien procent van de totale studentenpopulatie in het academiejaar 1965-1966 tot een kleine elf procent in 1973-1974. In ieder geval had de U P al die jaren een zekere, en in het begin zelfs zeer

grote, invloed op de Leuvense studentendynamiek inzake derde wereldproblematiek.

Met haar werking rond ontwikkelingssamenwerking richtte de UP de aandacht op een maatschappelijk, niet expliciet 'gelovig' of 'godsdienstig' thema. Ze maakte er zelfs een belangrijk aspect van haar werking van. Sommige meer behoudsgezinde katholieken verwijten instanties als de UP dat zij op die manier de secularisering hebben aangemoedigd: door zoveel aandacht te schenken aan 'wereldse' thema's, zouden ze het christelijk geloof van binnenuit uitgehold hebben. Het is inderdaad best mogelijk dat sommige studenten binnen de parochie zijn overgegaan van een gelovig engagement voor de 'wereld' naar een engagement in de 'wereld' zonder meer. Toch kan men heel wat vraagtekens plaatsen bij die kritiek. Vooreerst was de dynamiek rond de derde wereld en de maatschappijkritische houding in het algemeen slechts één aspect van de parochiewerking. Bovendien legden vele studenten via een werkgroep rond een maatschappelijk thema als de verhouding tot de derde wereld juist een dieper contact met de UP en de christelijke beweging in het algemeen. De UP heeft getracht eigentijdse elementen, zoals de sociale gevoeligheid en maatschappijkritische ingesteldheid van veel studenten uit die tijd, in haar manier van geloofsbeleving te integreren. Daardoor heeft de UP geen mensen van het geloof afgekeerd; integendeel: vele studenten die zich ergerden aan de meer traditionele geloofsbeleving en aan de Kerk vonden in de UP een moderne, aansprekende manier van kerk zijn die er mee voor zorgde dat zij niet, zoals vele medestudenten, helemaal van het geloof vervreemdden.

GERAADPLEEGDE BRONNEN EN LITERATUUR

BRONNEN

Leuven, Universiteitsarchief, *Archief Universitaire Parochie (AUP)*.

D. Alliet, M. Claes e.a., *Naar een nieuwe visie op Kerk en samenleving: een werkdocument*. Leuven, 1971.

'Belgische struisvogelpolitiek', in: *UP*, 5 (1968-1969), nr. 10, p. 12.

D. Cauwelier, 'Mijn studentenbudget', in: *Parochieblad Universitaire Parochie*, 2 (1965-1966), nr. 9, p. 5.

'Christus leverde ons de geest en de beweegredenen. Ghandi de methode', in: *UP*, 5 (1968-1969), nr. 3, p. 2-3.

M. Claes, 'Broederlijk Delen 1971 kritisch bekeken', in: *UP*, 7 (1970-1971), nr. 12, p. 4-5.

Dammen, 'HVKA: terugblik en verwachting', in: *Universitas*, 19 (1958), nr. 3, p. 85-87.

'Derde wereld-beweging', in: *UP*, 6 (1969-1970), nr. 1, p. 4-6.

H. Dockx, 'Projekt Tanzania', in: *UP*, 9 (1972-1973), nr. 9, p. 9-11.

M. Geens, 'Toch nog geld geven', in: *UP*, 9 (1972-1973), nr. 9, p. 18-19.

Gesprek met Maria Geens, 2 april 2002.

Gesprek met Martin Claes, 11 maart 2002.

Gesprek met Vital Peeters, 19 maart 2002.

J. Gerits, 'Bogota en Mexico', in: *UP*, 5 (1968-1969), nr. 2, p. 6-7.

R. Henrard, 'Operatie Restitutie gaat verder', in: *UP*, 4 (1967-1968), nr. 6, p. 8-9.

Katholiek Jaarboek voor België 1957. Brussel, 1957.

- 'De landbouwkring viert lustrum', in: *UP*, 5 (1968-1969), nr. 7, p. 6.
- 'Manifest', in: *UP*, 4 (1966-1967), nr. 7, p. 2.
- 'M.E.B. Mouvement d'éducation de base. Beweging voor basisopvoeding in Brazilië', in: *UP*, 3 (1966-1967), nr. 4, p. 5.
- Motie van de UP in verband met D.O.S.', in: *UP*, 7 (1970-1971), nr. 5, p. 7.
- 'Operatie Restitutie', in: *UP*, 5 (1968-1969), nr. 12, p. 6.
- 'Pastorale verklaring over de ontwikkelingsproblemen', in: *UP*, 6 (1969-1970), nr. 8-9, p. 11-12.
- V. Peeters, J. Yperman, e.a., 'Vastenactie 1970', in: *UP*, 6 (1969-1970), nr. 8-9, p. 6-7.
- 'Project wereldscholen', in: *UP*, 8 (1971-1972), nr. 6, p. 2-3.
- 'Restitutie', in: *UP*, 4 (1967-1968), nr. 3, p. 6-7.
- D. Rubens, 'Katholieke actie aan de universiteit', in: *Universitas*, 20 (1958), nr. 2, p. 66-68.
- J. De Smedt, 'De bevrijdingsstrijd in de Portugese kolonies', in: *UP*, 9 (1972-1973), nr. 9, p. 3-8.
- 'Twee brieven uit Bogota', in: *UP*, 5 (1968-1969), nr. 8, p. 7-8.
- 'Vasten 1971', in: *UP*, 7 (1970-1971), nr. 10, p. 14.
- 'De vastenactie: meer over de projecten', in: *UP*, 9 (1972-1973), nr. 11, p. 5.
- S. D'Ydewalle, 'Broederlijk Delen met de bevrijdingsbewegingen', in: *UP*, 6 (1969-1970), nr. 8-9, p. 8-9.
- I. Verpoest, 'Editoriaal', in: *UP*, 9 (1972-1973), nr. 9, p. 2.
- L. Gevers en L. Vos, *Kerk vormen in Leuven - 25 jaar universitaire parochie*. Leuven, 1989.
- L. Gevers en L. Vos, 'Historische schets van het georganiseerde jeugdleven in Vlaanderen', in: *Ons Heem*, 49 (1995), nr. 2, p. 51-65.
- L. Gevers, 'Kerkelijke ontwikkelingen in Vlaanderen in het licht van Vaticanum II. De stem van het ledenblad 'De Maand' (1958-1971)', in: *Trajecta*, 5 (1996), p. 275-296.
- J. Grootaers, 'Een bewogen mens in een tijd van beweging', in: A. Dondeyne e.a. (red.), *Gelovend in de wereld* (Kapellen, 1972), p. 101-162.
- R. Vander Gucht, 'De christen en het revolutionaire engagement', in: A. Dondeyne e.a. (red.), *Gelovend in de wereld* (Kapellen, 1972), p. 223-260.
- P. Hebblethwaite, *Kerk op hol: de recente geschiedenis van de Rooms-katholieke Kerk*. Baarn, 1977.
- P. Hebblethwaite, *Johannes x111: de paus van het concilie*. Haarlem, 1985.
- J. Jadoulle, 'The milieu of left catholics in Belgium (1940^s-1950^s)', in: G.R. Horn en E. Gerard (red.), *Left Catholicism 1943-1955. Catholics and Society in Western Europe at the Point of Liberation* (Leuven, 2001), p. 102-117.
- H. Mertens, 'Geen Kerk zonder politiek', in: J. Bulckens en P. Cooreman (red.), *Kerkelijk leven in Vlaanderen anno 2000. Opstellen voor Prof. Dr. Jan Kerkhofs bij zijn emeritaat* (Leuven, 1989), p. 165-174.
- C. Prudhomme en J.F. Zorn, 'Crises et mutations de la mission chrétienne', in: J.M. Mayeur, C. en L. Pietri, A. Vauchez en M. Venard (red.), *Histoire du christianisme des origines à nos jours x111: Crises et renouveau, de 1958 à nos jours* (Desclée, 2000), p. 345-379.
- H. Ragner, 'An initial profile of the assembly', in: G. Alberigo en J.A. Komonchak (red.), *History of Vatican 11: D1.2. The Formation of the Council's Identity. First Period and Intersession. October 1962-September 1963* (Leuven, 1979), p. 167-232.
- O. Reinquin, *Universitas (1933-1940) universitaire katholieke actie te Leuven in de jaren '30*. Leuven, 1977 (onuitgegeven licentieverhandeling).
- A. Rooryck, 'Christelijk hulpbetoon: inleiding: de huidige problematiek van het christelijk hulpbetoon', in: J. Kerkhofs en J. Van Houtte (red.), *De Kerk in Vlaanderen: pastoraal-sociologische studie van het leven en structuur der Kerk* (Tielt/Den Haag, 1962), p. 381-388.
- A. Rubbens, 'De Kerk in België tijdens de jaren '60 en

LITERATUUR

- '70', in: *Collationes, Vlaams Tijdschrift voor Theologie en Pastoraal*, 9 (1979), p. 433-459.
- J. De Smedt, *Broederlijk Delen: studie van het functiona-
liteitsbepalingsproces*. Leuven, 1973 (onuitgegeven
licentieverhandeling).
- L. Struyven, *De politieke vormingsbeweging wereldscholen
in de periode 1970-1974. Analyse van opvattingen en
werkingsprincipes in confrontatie met de praktijk*.
Leuven, 1981 (onuitgegeven licentieverhandeling).
- Y. Tranvouez, 'Left catholicism and christian progres-
sivism in France (1945-1955)', in: G.R. Horn en
E. Gerard (red.), *Left Catholicism 1943-1955: catholic
and Society in western Europe at the Point of Liberation*
(Leuven, 2001), p. 91-101.
- L. Vos, *Studentenprotest in de jaren zestig*. Tiel, 1988.
- L. Vos, 'Terugblik op roerige jaren. De Leuvense stu-
dentebeweging sinds de jaren zestig', in: *Onze
Alma Mater. Driemaandelijks Tijdschrift van Vlaamse
Leergangen te Leuven*, 32 (1978), p. 223-242.

SUMMARY

The answers to the development issue, formulated by the Leuven University Parish, underwent a considerable evolution during the first fifteen years of its existence. Initially, the parish's approach was mainly charitable. This changed under the influence of *Ita I Unidad*. From then on, the emphasis was laid on a change in mentality and on influencing public opinion. New, left wing elements critical of the social structure coloured the UP's vision of the Third World. In the first half of the 1970s, a parallel was even drawn between the suppression of the poor in development countries and the problems of the working classes at home. The dynamics surrounding development co-operation were accompanied by a particular attitude that was critical of the church: the

UP demanded of the church that it engage in politics in a much clearer and progressive way. In all those years the UP had a certain, initially even a considerable, influence on Leuven student dynamics concerning third world issues.

PERSONALIA

Bart Latré (geb. 1980), studeerde geschiedenis aan de Katholieke Universiteit van Leuven, waar hij in 2002 zijn licentiediploma behaalde. Zijn eindverhandeling handelde over de Universitaire Parochie van Leuven en werd in 2002 uitgegeven bij Universitaire Pers Leuven.

Adres: Klein-Heidestraat 10, B-3370, Boutersem.
E-mail: Bart.Latre@student.kuleuven.ac.be